

Cultura per
a totes les persones

La persona,
protagonista activa

01.

Impu perso

lsem
nes

LA participació en les activitats culturals contribueix a transformar i enfortir les persones, perquè constitueix un procés de desplegament de diverses capacitats que associem amb la dignitat humana. Expressar-nos creativament, desenvolupar les nostres identitats i reconèixer-nos en les d'altres, sentir-nos part d'un col·lectiu, trobar significat a les nostres experiències, aprendre a reflexionar críticament, desenvolupar la nostra sensibilitat o donar continuïtat a expressions i maneres de viure heretades, són alguns dels elements que associem amb la vida cultural i que formen una vida plena.

Podem relacionar aquestes idees amb les aportacions fetes en els àmbits dels drets humans i de les capacitats humanes. Pel que fa als primers, el dret a participar en la vida cultural és un dret humà reconegut internacionalment: en parla, entre d'altres, la Declaració Universal dels Drets Humans (1948). Atès que els drets humans estan interrelacionats, la llibertat d'expressió, la llibertat d'associació o el dret a l'educació, entre d'altres, també són condicions necessàries perquè la cultura pugui contribuir a impulsar les persones. D'altra banda, fer realitat el dret a participar en la vida cultural comporta pensar com el traduïm en contextos i situacions específiques, i com l'adaptem al món contemporani. Una aportació significativa en aquest sentit és la que fa la Carta de Roma, aprovada l'any 2020, que concreta el dret a participar en la vida cultural en cinc competències culturals: descobrir les arrels culturals; crear la nostra pròpia activitat cultural; compartir cultures i creativitat; gaudir de tots els recursos culturals d'un territori, i protegir els recursos culturals comuns de la ciutat.[1]

El decàleg Mutare subratlla el caràcter universal de la participació cultural quan, al segon punt, estableix el compromís amb la «Cultura per a totes les persones», que comporta crear oportunitats perquè totes les persones puguin viure i apropiarse de la cultura, des del compromís amb els drets socials i la justícia.

Per la seva banda, la noció de capacitats humanes, que fa referència a aquelles capacitats que tota persona hauria de poder desenvolupar per ser i fer allò que desitja, ha estat teoritzada per autors com Martha Nussbaum. [2] Entre les capacitats que Nussbaum considera centrals n'hi ha diverses que podem relacionar amb la cultura: en l'àmbit dels sentits, la imaginació i el pensament, Nussbaum fa referència a la capacitat de poder pensar i raonar, entre d'altres, per tal d'experimentar, imaginar i crear; així mateix, fa referència a les emocions, l'afiliació (que inclou el fet de no patir discriminació per motiu de raça, ètnia, origen o pertinença) i el joc (que inclou la capacitat de riure i gaudir amb les activitats de lleure).

La capacitat real de poder experimentar, imaginar, crear, sentir i gaudir es pot relacionar amb el punt núm. 4 del decàleg Mutare, que fa referència a fer de la persona protagonista activa dels processos, tot situant-la al centre i empoderant-la perquè pugui desenvolupar una mirada crítica i perquè sigui agent clau del canvi social. D'aquesta manera, el decàleg Mutare estableix el compromís amb el dret a participar en la vida cultural i l'enfortiment de les capacitats humanes.

Així mateix, hi ha múltiples exemples d'iniciatives culturals que contribueixen a impulsar persones, tot permetent-los exercir els seus drets i contribuint al desplegament de les seves capacitats, i en aquest llibre

*La persona,
protagonista
activa.*

[1] Carta de Roma

[2] Vegeu, per exemple, NUSSBAUM, Martha. *Crear capacidades: propuesta para el desarrollo humano*. Barcelona: Paidós, 2012

Procés de participació ciutadana
en el marc del projecte
«El Carmel mossega» de B-murals.
Foto: *Monika Pufflerova*

n'hem recollit una petita mostra. Quines són algunes de les condicions que defineixen aquestes experiències?

- L'atenció al rol actiu de les persones en les activitats culturals en què participen. Es tracta de prioritzar la implicació en activitats de creació, diàleg o desenvolupament de capacitats, més que no una funció de «públic assistent» o de «consum» de cultura.
- La consciència dels múltiples obstacles i barreres que poden dificultar la participació en la vida cultural (el desconeixement respecte a les activitats i els equipaments culturals, la distància i les dificultats d'accés al lloc on es fan les activitats, el preu, etc.) i l'adopció de mesures per fer-hi front i reduir-ne la incidència. Això comporta també tenir presents les desigualtats que incideixen en l'accés a la cultura i entendre-les en una lògica interseccional: les desigualtats de gènere afecten de manera diferent en funció d'aspectes com l'origen o la diversitat funcional, per exemple, i cal entendre les circumstàncies específiques de cadascú i prendre mesures en consonància.
- La sensibilitat envers aquelles històries i protagonistes que tradicionalment han tingut menys visibilitat en l'escena cultural, i el foment d'espais i oportunitats en què es puguin desenvolupar i presentar en públic.
- L'enfortiment dels processos de «mediació cultural», és a dir aquells que connecten els agents o equipaments culturals amb la ciutadania, estableixen una escolta activa envers les comunitats, les reconeixen, les impliquen i busquen generar processos col·laboratius que permeten un aprenentatge per part de totes les persones implicades, desplaçant el centre de l'acció cultural des de l'equipament envers un punt intermedi i dinàmic, allà on es troben la institució i les persones.
- En consonància amb això, la transformació de les entitats i les seves maneres de treballar, per tal de situar el diàleg, la col·laboració i les cures en un lloc central. Això hauria de tenir conseqüències en la definició de les competències i els perfils professionals, en els programes de formació i reciclatge i en el disseny de les organitzacions.
- La integració d'oportunitats per a la participació activa de les persones no tan sols en projectes puntuals, sinó en totes les fases i moments en què sigui possible, donant oportunitats d'intervenir en la presa de decisions, la gestió de projectes, l'avaluació, etc. Es tracta, de nou, de generar les condicions necessàries perquè els processos culturals contribueixin a impulsar les persones amb qui interactuen.

La centralitat de les persones i el foment de processos que permetin desplegar-ne plenament les capacitats i la dignitat és el primer dels valors Mutare. De fet, és clau per poder afavorir l'acompliment de la resta de compromisos del decàleg Mutare i dels valors que analitzarem als capítols següents d'aquest llibre.

*Situem
la persona
al centre,
empoderant-
la perquè sigui
agent clau del
canvi social.*

El teu projecte: impulsa persones?

Dona resposta o neix
des d'una comunitat
de persones afectades
per una realitat social
determinada?

- El projecte identifica clarament el repte social al qual vol donar resposta fruit d'un procés rigorós abans de plantejar el projecte i durant el seu desenvolupament?
- El projecte ha fet el mapa de grups d'interès/actors implicats identificant les seves necessitats i expectatives?
- El projecte ha obert un procés participatiu per a la seva conceptualització o planificació?

Té en compte les característiques i necessitats dels diferents collectius pel que fa a la seva participació i inclusió?

- El projecte genera espais de participació oberts a tota la comunitat en alguna o totes les etapes (planificació, gestió, producció, comunicació)?
- El projecte genera continguts i espais accessibles per a totes les persones?
- El projecte preveu accions per apropar-se a les persones que habitualment no participen en les propostes culturals i per avançar en la inclusió dels collectius habitualment exclosos?

El teu projecte: impulsa persones?

Facilita que la comunitat de persones participants puguin liderar el projecte en el futur?

- El projecte obre oportunitats laborals a les persones de la comunitat en què es porta a terme?
- El projecte capta i reté el talent de les persones que formen part de l'equip o els participants?
- El projecte promou l'autogestió de la comunitat, la generació de vincles i la cohesió?

Genera espais de creativitat segurs des de la cura i la confiança?

- El projecte compta amb educadors i educadores socials en el seu equip?
- El projecte planteja processos i espais estables i de continuïtat?
- El projecte es fa en aliança amb organitzacions socials?

Transforma l'experiència d'una comunitat o persona en activisme social?

- El projecte treballa per promoure mirades optimistes i constructives davant els reptes socials?
- El projecte promou la participació activa d'una comunitat al voltant d'un repte social i construeix noves comunitats de suport?
- Els participants es comprometen amb el projecte i estem aconseguint recurrència en l'assistència de les persones participants?

Connectar
des de l'emoció
i la il·lusió
pel canvi

Sentit
crític

02.

Despe. emoci

arterm
ons

ELS processos artístics i culturals es distingeixen, si els comparem amb altres formes d'interacció social, pel potencial de despertar emocions i afavorir la sensibilitat, aspectes importants davant la tendència a la fragmentació social, l'exclusió, l'aïllament i la manca d'empatia que augmenten a la nostra societat.

En aquest marc, generar emocions és una contribució significativa als processos de transformació des de la cultura: ho podem observar de manera individual en les persones que hi participen, i també col·lectivament, mitjançant les relacions que s'estableixen quan col·laborem en un projecte artístic o l'experimentem en grup. Individualment, participar en un procés creatiu o presenciar-lo pot situar la persona en un estat d'esperit distintiu, amb una disposició de sensibilitat envers les estètiques, històries i llenguatges d'altri que difícilment adquiriria en altres entorns. En aquests contextos, pot descobrir aspectes d'ella mateixa que desconeixia, com ara la capacitat d'emocionar-se i empatitzar amb persones en condicions i circumstàncies ben diferents. També es pot generar una sensibilitat envers els llenguatges artístics que restarà latent i pot reaparèixer més tard.

Col·lectivament, les iniciatives artístiques i culturals poden generar espais d'afecte, en els quals es reconeix allò que compartim amb els altres i hi establim connexions des de la nostra humanitat profunda. Ballar en grup, dissenyar i dur a terme un projecte o mostrar el que cadascú ha creat, pot ser la base d'un reconeixement mutu i un sentiment de pertinença col·lectiva que no sempre assolim en altres tipus d'activitat. En una societat sovint mancada d'empatia i sensibilitat envers l'altre, amb un capital social millorable i on creixen els problemes relacionats amb la salut mental, cal no menysprear la vàlua d'aquestes experiències.

El decàleg Mutare reflecteix aquestes orientacions al punt núm. 5, que es refereix a «Connectar des de l'emoció i la il·lusió pel canvi», i remarca la importància que, per incrementar el poder transformador dels projectes culturals, escoltem activament i actuem des de l'emoció per connectar amb les persones, i treballem en el reconeixement de l'altre, generant sentit a partir de l'autenticitat.

Alhora que reconeixem la importància de les emocions, també cal entendre que ens movem en un terreny fràgil, on trobar el punt just sovint no és una tasca fàcil. En temps en els quals a través de l'exaltació de les emocions és fàcil caure en les manipulacions i el populisme, és bo recordar que, a més d'emocionar-nos i moure'ns per intuïció o des del subconscient, també podem aplicar la lògica i la consciència, d'acord amb la distinció feta pel psicòleg i economista Daniel Kahneman. Desplegar els diversos sistemes disponibles, combinant emocions, lògica i consciència, ens nodreix i ens permet aprofitar totes les capacitats del cervell. Això també es relaciona amb un altre element del decàleg Mutare, el núm. 6, que ens convida a despertar el sentit crític de la societat i, d'aquesta manera, contribuir a produir canvis reals en les relacions de poder, els relats, les teories assumides, la creació de noves relacions i l'activació de recursos latents.

*Connectar
des de l'emoció
i la il·lusió
pel canvi*

Nilak circ teatre itinerant.

Foto: *Judit Amposta*

De quina forma podem, des dels processos culturals, afavorir la transformació tot despertant emocions en una justa mesura? Tot seguit n'apuntem algunes condicions importants:

- El treball a petita escala, que entén que la sensibilitat i l'emoció, tant individualment com col·lectivament, es poden desplegar de manera més profunda, i alhora més controlada, si s'intervé des de la proximitat, en grups petits. Això també permet reconèixer la diversitat de circumstàncies de les persones participants i afavoreix la vivència col·lectiva dels aspectes emocionals.
- La consciència d'aquelles emocions específiques que poden anar lligades a l'activitat cultural, com ara la sorpresa, la curiositat, el gaudi estètic o la connexió amb altres persones, que, segons el cas, poden adquirir una importància especial.
- El respecte per la vivència individual, que comporta cedir l'espai necessari perquè els participants en una activitat cultural puguin experimentar emocions de manera íntima si ho desitgen, i evitar-ne una exposició pública. Aquesta idea va lligada al respecte per la diversitat, que reconeix que, malgrat que hi ha una dimensió col·lectiva de les emocions i que en els processos artístics i culturals es poden generar vincles significatius entre persones, no totes les persones els experimentaran de la mateixa manera, ni voldran expressar igual les seves emocions.
- La definició d'activitats per a col·lectius concrets, reconeixent que hi ha persones que, per motius de salut, capacitat o renda, entre d'altres, tenen relacions específiques amb l'activitat cultural i l'experimentaran de manera distintiva. Dissenyar iniciatives per a aquests grups pot demanar la col·laboració d'agents diversos, combinant coneixements especialitzats i la consulta amb els grups participants, per tal de generar les condicions adequades per a la participació.
- L'atenció a la dimensió «temps», tot entenent que les emocions poden fluctuar i sovint es consoliden a poc a poc. En aquest sentit, és important optar per processos que considerin desenvolupaments lents i que fugin de la rapidesa i la immediatesa.
- L'oferta d'espais confortables, que té en compte que la vivència de les emocions pot estar vinculada a aspectes com l'entorn en el qual experimentem una activitat determinada.

Generar espais en què es puguin despertar emocions i on alhora en reconeguem la diversitat, la vivència individual i el temps de desenvolupament necessari comporta una sensibilitat especial per part de les persones que impulsen i gestionen processos artístics d'aquesta naturalesa. Aquesta sensibilitat hauria de formar part dels processos de formació i s'enriqueix, així mateix, des de la pràctica i el treball reflexiu. També la podem relacionar amb el punt núm. 9 del decàleg Mutare, que apel·la al rigor metodològic i ens impulsa a sistematitzar els processos de creació de valor, avaluant l'impacte assolit i compartint els aprenentatges per provocar un efecte multiplicador per al canvi social.

El teu projecte: desperta emocions?

Proposa experiències úniques i està obert a l'experimentació i a l'error?

- El projecte artístic o cultural integra els i les participants o una comunitat en la producció artística?
- El projecte genera resultats innovadors i imprevisibles?
- El projecte es treballa des de la connexió entre disciplines (art-salut, art-ciència, art-economia...)?

Cerca crear espais vivencials que impactin en l'emoció, la cohesió i el sentit de pertinença?

- El projecte activa la cultura local, les tradicions culturals i la saviesa compartida per enfortir el sentit de pertinença?
- El projecte proposa la participació activa del públic o la comunitat i els fa protagonistes des de la connexió emocional?
- El projecte incorpora sistemes o eines per avaluar l'impacte en la dimensió emocional de les persones participants?

El teu projecte: desperta emocions?

Genera vincles amb l'entorn,
obrint equipaments i sortint
a l'espai públic, trencant motlles
i rols establerts?

- El projecte porta la cultura i les arts a l'espai públic i als espais propis de la societat i dels col·lectius?
- El projecte porta les arts i la cultura a territoris amb dèficit d'oportunitats d'accés?
- El projecte contribueix a l'obertura de les infraestructures, els equipaments i els centres educatius a la participació comunitària i a fer-los accessibles?

Es treballa amb professionals, eines i processos de disciplines artístiques que es posen al servei de la resolució del repte social identificat?

- El projecte genera productes culturals i artístics de qualitat que amplifiquen realitats socials o la veu d'una comunitat?
- El projecte adequa les pràctiques artístiques i els llenguatges a la comunitat?
- El projecte està ben planificat i compta amb professionals de les arts i la cultura en totes les seves fases?

Millora les capacitats i competències de les persones participants?

- El projecte planifica i avalua l'impacte en la millora d'actituds, competències i capacitats i del sentit crític de les persones participants?
- El projecte incorpora la perspectiva educativa i desenvolupa dinàmiques pedagògiques?
- El projecte planifica i avalua l'impacte en l'empoderament de la comunitat per a la millora de la seva realitat social?

Aportació
d'innovació
artística i social

Infants
i joves creadors

03.

Alliber coneix ment

rem

ke-

EL coneixement és un dels elements que contribueix al ple desenvolupament de la persona, n'amplia les oportunitats i en fa d'aquesta un agent amb capacitats de reflexió crítica. Els reptes contemporanis, entre d'altres aquells que tenen a veure amb la vida col·lectiva i la construcció de societats més justes, i amb la sostenibilitat i la regeneració del planeta, demanen una educació i un aprenentatge que incorporin complexitat, que es basin en valors i que permetin posar en context el coneixement adquirit.

Fem èmfasi a alliberar coneixement perquè oferir-lo en obert afavoreix encreuaments inesperats entre disciplines, persones i llenguatges diversos i, aprofitant el potencial de la intel·ligència col·lectiva, multiplica les oportunitats de generar-ne de nou. En aquest sentit, aquest és un dels àmbits on la col·laboració entre agents d'àmbits diferents, amb valors comuns i un compromís compartit per la transformació social, esdevé més important.

Així, juntament amb el paper que poden fer les institucions, entitats i agents dels àmbits de l'educació o la recerca, els projectes i processos culturals poden esdevenir ells mateixos comunitats d'aprenentatge. A més, aporten elements específics, especialment aquells que tenen a veure amb el desenvolupament de la creativitat pròpia, l'accés a una diversitat de formes de coneixement i expressions culturals, o el reconeixement per a la vida contemporània dels coneixements tradicionals i les formes pròpies del patrimoni cultural. El decàleg Mutare s'hi refereix al punt núm. 3, que parla de «l'aportació d'innovació artística i social» i destaca el potencial dels projectes culturals de contribuir a la construcció de noves mirades que ens fan créixer com a persones i com a societat, amb una clara vinculació amb la dimensió ètica dels valors.

L'accés al coneixement i les oportunitats per crear-ne de nou tenen un significat especial en les primeres etapes de la vida, en què desenvolupem la personalitat i aprenem a viure en societat. Generar contextos en els quals infants i joves puguin tenir accés a la cultura i el coneixement i participar en la creació de noves expressions és un element clau, que també queda reflectit al decàleg Mutare. En concret, el punt núm. 7 parla dels «Infants i joves creadors» i es compromet a connectar el sistema educatiu amb la comunitat i el patrimoni cultural per aconseguir motivació per les arts i per crear experiències vibrants d'aprenentatge i de creació cultural amb significat. La mateixa metodologia Mutare persegueix cocrear i alliberar coneixement mitjançant les plenàries anuals i els Mutare al Territori. Moments en què el coneixement expert s'interrelaciona amb la intel·ligència col·lectiva. Alguns resultats d'aquests espais són: el mateix decàleg, els quaderns Mu o la taula periòdica de l'educació.

*Connectem
el sistema
educatiu amb
la comunitat
i el patrimoni
cultural.*

Museu de Camins.
Foto: *Gemma Cots*

Hi ha incomptables projectes culturals, educatius i socials que contribueixen a alliberar coneixement, de maneres molt diverses. Entre els aspectes que hi poden contribuir hi ha els següents:

- La creació d'espais d'aprenentatge que afavoreixin l'accés al coneixement relacionat amb les arts i la cultura, el desenvolupament de competències en aquests àmbits, la presentació de les activitats fetes, etc.
- El foment d'espais col·laboratius on s'intercanvien coneixements i es cocreen o coprodueixen els processos. Fomentar espais d'aquest tipus requereix que els agents de l'educació, la cultura i l'acció social desenvolupin un rol facilitador, menys centrat en la producció directa d'activitats i més en la creació de condicions que afavoreixin la col·laboració. Això també implica crear organitzacions més horitzontals, que escoltin més les necessitats de les persones i comunitats amb les quals treballen i busquin posar-se al seu mateix nivell, sense unes jerarquies gaire marcades.
- El desenvolupament d'accions de recerca, tant en els àmbits de la creació artística com pel que fa a metodologies educatives i de desenvolupament de projectes, o pel que fa al patrimoni cultural i altres elements propis de la vida cultural. Els processos de recerca situen la generació de coneixement al centre i poden conduir a resultats útils per a l'aprenentatge continuat, especialment si es comparteixen (noves metodologies, documents públics, descoberta d'expressions culturals desconegudes, etc.).
- En una línia semblant, és recomanable incorporar accions d'avaluació dels processos duts a terme. Des de la perspectiva d'alliberar coneixement, l'avaluació és interessant sobretot quan incorpora elements participatius (permetre que el conjunt d'agents afectats per un projecte o procés també intervinguin en el moment de l'avaluació) i quan els resultats es comparteixen, ja que això afavoreix tant qui hi ha participat directament com altres entitats i persones que treballen en àmbits semblants. Cal recordar també que, per les característiques dels projectes culturals per a la transformació social, en general és recomanable que l'avaluació inclogui tant aspectes quantitatius com, especialment, qualitatius, que tinguin un caràcter interdisciplinari i que es dugui a terme en diversos moments, per tal de poder analitzar els resultats a curt, mitjà i llarg termini.
- L'obertura de dades, arxius i altres elements propis dels àmbits de la informació i el coneixement, per tal d'afavorir-ne l'exploració i la reutilització. Museus, arxius, biblioteques, centres de recerca, etc. disposen de col·leccions que poden ser font de nous processos de creació i d'apropiació del coneixement, i poden buscar maneres de permetre-hi l'accés i nous usos. En aquest sentit, és necessari trobar el punt adequat entre la protecció dels drets de propietat del coneixement, l'accés i la nova creació per a l'interès col·lectiu.

*Creació
cultural amb
significat.*

- El foment del treball en xarxa i en obert, entre agents educatius, culturals i socials, tant en un mateix territori (barri, poble, ciutat, etc.) com entre territoris, és un procés que es pot beneficiar de les plataformes digitals. Un dels elements que determinen la qualitat del treball en xarxa és la generositat a l'hora de compartir coneixement, admetre les limitacions pròpies i establir espais de diàleg i reflexió conjunta. Aquests processos tenen interès tant quan agrupen persones i entitats amb característiques semblants, com quan reuneixen agents d'àmbits diversos. Per tal d'aprofitar-ne el potencial al màxim, pot ser útil comptar amb persones que facilitin la posada en relació, l'anàlisi dels elements d'interès comú i la sistematització del coneixement, en forma d'identificació de bones pràctiques, definició de protocols i metodologies, etc.

En conjunt, aquestes accions evidencien la importància de l'aprenentatge i el coneixement per als processos de transformació social, el paper específic i clau que aconsegueixen les entitats culturals en aquest sentit, i la necessitat de vetllar per processos col·lectius i espais públics d'accés al coneixement.

El teu projecte: allibera coneixement?

Defineix i desenvolupa una metodologia per transferir i replicar el projecte en altres entorns?

- El projecte té en compte la dimensió local/global per facilitar la replicabilitat i adaptació a diferents contextos?
- El projecte sistematitza els seus processos de treball i genera documentació per compartir?
- Estableix col·laboracions amb organitzacions locals, líders comunitaris i altres actors rellevants per aprofitar la seva experiència i obtenir suport?

Promou la creació d'experiències vibrants d'aprenentatge que connectin amb els infants i joves?

- El projecte planteja accions que connecten els centres educatius amb la creació artística i cultural?
- El projecte inclou un rol protagonista i actiu dels infants i joves en el seu disseny i desplegament?
- El projecte proposa accions de cocreació per identificar reptes en la connexió amb el sistema educatiu, amb la participació de totes les parts implicades?

El teu projecte: allibera coneixement?

Incorpora la perspectiva educativa per a la seva extensió?

- El projecte certifica la participació o genera documentació que acredita els coneixements obtinguts?
- El projecte analitza i defineix les competències sobre les quals es vol impactar?
- Contempla la perspectiva educativa per a la seva extensió?

Incorpora la tecnologia per amplificar l'impacte?

- El projecte compta amb arxius oberts en línia a la seva pàgina web?
- El projecte compta amb una estratègia per fer servir les xarxes socials per compartir idees, continguts i recursos?
- El projecte utilitza eines obertes per treballar en equip i generar coneixement compartit?

Promou la cultura ètica i els valors en la pràctica artística?

- El projecte inclou en la seva definició una identificació dels valors que guiaran les actuacions?
- El projecte provoca que els participants es facin preguntes sobre els seus valors i hàbits culturals?
- El projecte considera dinàmiques de reflexió compartida per a la construcció de noves mirades en la manera d'entendre la pràctica artística i cultural?

Compromís
amb els reptes socials

Implicació
i cocreació

04.

Prom el diàle

overn

eg

ELS projectes culturals poden generar territoris de trobada a múltiples nivells: entre llenguatges expressius, per exemple quan s'hi combinen diverses disciplines artístiques o estils; entre persones, grups i societats, que poden col·laborar en els processos creatius o bé trobar-se quan la creació d'uns és presenciada per altres, i entre interpretacions diferents del món, quan els projectes, tant si es desenvolupen localment com quan són internacionals, permeten la confluència de patrimonis, identitats o expressions representatives de visions diferents.

D'aquestes trobades en poden sorgir oportunitats per al reconeixement mutu i per al diàleg, una disposició en la qual diverses persones poden compartir elements en comú. Aquest reconeixement a través de la vida cultural ofereix la possibilitat de dialogar d'una manera més equitativa que no en altres entorns més marcats per les desigualtats socials i econòmiques. El diàleg que es genera d'aquesta manera té transcendència, d'una banda, en termes socials i polítics, perquè afavoreix ponts, fomenta el reconeixement de l'altre i contribueix a la cohesió entre grups que potser no interactuarien altrament. Permet, així, visualitzar societats plurals i la necessitat de construir el present i el futur de manera col·lectiva i complexa, sense que això comporti amagar les friccions pròpies de la vida en comunitat. En aquest sentit, el primer punt del decàleg Mutare «Compromís amb els reptes socials» subratlla la comprensió de la cultura com a eina per fer realitat el desig de canvi, avançant-se i donant resposta a les necessitats socials.

A més a més, el diàleg també contribueix a l'enriquiment de la vida cultural, fent-la més dinàmica i renovant-la: en poden aparèixer expressions interculturals o híbrides, mirades múltiples i complexes sobre una mateixa realitat, etc. Cada cop més, els projectes culturals s'orienten a la cocreació o a la coproducció, un fet que comporta entendre els projectes com a processos oberts a múltiples veus i aportacions i que volen reflectir la diversitat que és inherent a la societat. El decàleg Mutare ho reflecteix al punt núm. 8 «Implicació i cocreació», que parla del compromís d'involucrar el màxim nombre d'agents socials i col·lectius, connectant i sumant experiències i generant lideratges compartits i dinàmiques de cocreació.

Aquesta noció d'obertura i de diàleg té traduccions a incomptables nivells. Entre d'altres, pot conduir a explorar el potencial dels projectes culturals com a punt d'intersecció amb coneixements i experiències provinents d'altres àmbits: art, ciència i tecnologia, cultura i natura, cultura i educació, etc. Així mateix, pot portar a ocupar-se d'expressions o col·lectius poc visibles en l'espai públic, fent recerca sobre patrimonis desconeguts o afavorint les capacitats creatives i de producció de grups vulnerables, per situar-los en un terreny més equitatiu, on es puguin generar relacions basades en la mutualitat i la reciprocitat.

Des de la perspectiva dels agents que afavoreixen processos culturals per a la transformació social, cal demanar-se per les condicions que poden afavorir el diàleg. Podem apuntar les línies d'acció següents:

- El compromís amb el respecte per l'altre i l'equitat com a principis i orientacions ètiques del treball cultural, un fet que comporta ser conscients dels biaixos existents en el comportament propi i vetllar especialment per ampliar les oportunitats i la visibilitat d'aquells grups que tradicionalment han tingut menys espai en la vida cultural.

*Involucrem
el màxim
nombre
d'agents
socials i
col·lectius.*

- El desenvolupament de projectes en col·laboració amb agents d'altres àmbits, com a forma d'enriquiment dels processos i com a via per desenvolupar aptituds pròpies del diàleg, com ara l'escolta, la negociació i la coproducció.
- El foment de processos en clau intercultural, interdisciplinària, intergeneracional o d'altres encreuaments que il·lustrin la noció de cocreació o coproducció i contribueixin a diversificar i renovar la vida cultural. Alhora, també poden ser una via per ampliar les oportunitats perquè més persones exerceixin els seus drets culturals.
- La generació d'espais físics o virtuals, en els escenaris més habituals de la vida cultural o en d'altres (espai públic, equipaments educatius, socials o sanitaris, etc.), en què persones d'orígens i característiques diverses es puguin trobar i puguin participar conjuntament en activitats culturals. En aquests casos, és important vetllar per la participació activa de les diverses persones implicades, i per les condicions que puguin generar un diàleg equitatiu i enriquidor. També es pot convenir que aquestes trobades es tradueixin en resultats tangibles (produccions artístiques, arxius, nous projectes, etc.) que facin visibles els processos de diàleg, tant a ulls de les persones que hi han participat com d'altres que hi accedeixin.
- El foment d'activitats de debat en el marc de la vida cultural que afavoreixin la multiplicitat de perspectives i interpretacions al voltant d'una mateixa creació (per exemple, en forma de fòrums de teatre, cinefòrums o altres activitats de debat) i permetin el diàleg i la reflexió compartits.
- La participació en xarxes i iniciatives en col·laboració, tant a escala local com internacional. La cooperació i el diàleg internacional és, novament, una oportunitat per renovar i diversificar la vida cultural, alhora que pot afavorir l'entesa entre pobles i desenvolupa les competències i capacitats dels agents culturals.
- La reflexió al voltant de la presa de decisions i la gestió en el marc de les organitzacions culturals, i allò que anomenem la seva governança. Es poden plantejar, per exemple, projectes que donin a col·lectius que habitualment no el tenen (infants, joves, persones migrants, etc.) un paper clau en la programació d'activitats, de manera puntual, periòdica o més estructurada. Així mateix, es poden establir grups assessors, consultes o altres instàncies i iniciatives que contribueixin a fer les organitzacions més obertes i horitzontals, i menys jeràrquiques.

Aquestes orientacions poden contribuir a fer de la cultura un espai de diàleg i una construcció col·lectiva i, alhora, un entorn que afavoreix societats més dialogants en conjunt. Com passa en altres casos, el diàleg també és una condició que es relaciona de manera estreta amb altres valors. Mutare, com impulsar persones o crear ecosistemes.

El teu projecte: promou el diàleg?

Dona resposta als reptes socials concrets de la comunitat en què es desenvolupa?

- El projecte comença amb la identificació sistemàtica dels reptes socials més importants del seu entorn concret?
- El projecte promou espais de conversa i trobada intergeneracionals dins la comunitat?
- El projecte incorpora la innovació i la tecnologia per adaptar-se a la realitat canviant i amplificar l'impacte social?

Disposa d'un equip multidisciplinari que permet generar col·laboracions innovadores?

- El projecte disposa d'un equip de treball amb persones d'orígens, experiències, creences, edats, etc. diversos?
- El projecte disposa disposa d'organitzacions aliades que no pertanyen al sector cultural?
- El projecte ha definit l'estructura de participació i cocreació amb altres agents?

El teu projecte: promou el diàleg?

Ha definit l'estratègia de relació i diàleg amb els diferents grups d'interès?

- El projecte ha definit els mecanismes de diàleg amb els diferents grups d'interès?
- El projecte avalua l'impacte i l'efectivitat del diàleg i ajusta les accions en conseqüència?
- El projecte s'aproxima als grups d'interès en els llocs en què els pot trobar (entitats veïnals o de barri, xarxes socials, influencers, grups focals...)?

Incorpora les diferents veus implicades en els processos de presa de decisions?

- El model de governança del projecte considera la participació de les parts implicades en el seu desenvolupament?
- El sistema de presa de decisions és obert i incorpora la veu de totes les parts implicades?
- El projecte desenvolupa mecanismes per recopilar i valorar les idees i els suggeriments de la comunitat en la presa de decisions relacionades amb el projecte?

Promou espais d'escolta i cocreació en qualsevol de les etapes del projecte?

- El projecte integra la ciutadania en la seva planificació, gestió, producció, difusió?
- El projecte es porta a terme amb un sistema flexible que adapta la planificació segons les aportacions rebudes?
- El projecte incorpora accions de consulta per contrastar els seus plantejaments?

05.

Green eco- system

n

nes

EL moment actual d'emergència climàtica i d'altres emergències múltiples (sanitària, lingüística, territorial, desigualtats socials, conflictes armats) reclama noves maneres d'habitar la Terra que busquin afavorir l'equilibri entre les realitats ambientals, socials, econòmiques, culturals i polítiques. La magnitud d'aquests reptes fa que ho creuin tot i que, alhora, comportin responsabilitats per a tothom, en la mesura que correspon a cadascú.

Els processos artístics i culturals aconsegueixen un paper molt significatiu a l'hora de repensar la vida col·lectiva i la relació que establim amb el nostre entorn. Poden contribuir a transformar les persones i els seus estils de vida, reflexionar críticament, promoure el diàleg i revisar les maneres de relacionar-nos entre nosaltres i amb l'entorn natural. En un marc en el qual les transformacions han de ser múltiples, allò que és específic de les iniciatives culturals és la seva capacitat d'incidir en els valors, els desitjos i les aspiracions i, d'aquesta manera, en la revisió dels estils de vida (pel que fa al consum i a l'ús de recursos, per exemple) i en la noció de responsabilitat respecte a la resta de la Humanitat i la Terra. Així, cal incidir en el fet que els reptes de sostenibilitat, adaptació i regeneració als quals fem front avui no es poden resoldre si no incorporen de manera clara la dimensió cultural: el patrimoni i la memòria, la creativitat i la imaginació, la diversitat de maneres d'habitar la Terra i expressar-nos, etc.

Davant del risc que el sentiment de crisi condueixi al desencís, l'apatia o l'evasió, l'acció cultural té el potencial d'afavorir relats i imaginaris constructius i positius per al canvi. Entre les qüestions que es poden abordar des de la cultura hi ha, per exemple, la imaginació i la inspiració al voltant de futurs millors, el foment d'una consciència que vinculi la vivència dels territoris locals amb l'emergència d'una consciència global, i que incorpori un compromís de solidaritat, el desenvolupament de relacions diferents amb el temps (l'apreciació d'elements tradicionals quant a la relació amb el paisatge, el foment de formes de vida més «lentes» que contribueixin al benestar, etc.), la reflexió al voltant de la nostra relació amb els materials i amb l'entorn natural, el reconeixement de la diversitat, etc. El decàleg Mutare en parla a l'últim punt «Sostenibilitat», que estableix el compromís d'avançar en el camí cap al desenvolupament sostenible, mitjançant la concepció i el desenvolupament de projectes culturals transformadors.

A més d'incidir en valors, imatges i aspiracions, els projectes culturals també contribueixen a crear ecosistemes sostenibles quan revisen les seves pròpies pautes de comportament: des de l'adopció de principis de l'economia circular (reutilització, reparació, reciclatge, etc.) i la reducció de residus i impactes fins al desenvolupament de projectes en col·laboració i que afavoreixin relacions més cooperatives i solidàries entre territoris. Millorar en aquest àmbit és una de les diverses vies que il·lustra el compromís del decàleg Mutare, al punt núm. 9, amb el «Rigor metodològic»: això comporta sistematitzar els processos de creació de valor, avaluar l'impacte i compartir els aprenentatges per provocar un efecte multiplicador per al canvi social. Ens trobem davant d'un àmbit en el qual hi ha molt marge de millora, i el compromís amb la sistematització del coneixement i el desenvolupament de nous models respecte a la sostenibilitat és especialment important.

La noció d'ecosistema, que podem aplicar a la realitat del planeta i a la ma-

*Avançar
en el camí
cap al desen-
volupament
sostenible.*

Mòdul, Centre Ecològic Cultural.
Foto: *Clara Antón*

nera com ens hi relacionem, també té implicacions a altres nivells.

Entre d'altres, en la configuració d'un sistema o ecosistema cultural que reconegui la seva pluralitat, vetlli pel seu equilibri intern i sostenibilitat, afavoreixi les col·laboracions entre agents diversos i sigui porós i reconegui les seves interrelacions, i responsabilitats, envers la resta de processos de la vida en societat. Afavorir un ecosistema cultural més sostenible, dinàmic i compromès és una de les maneres en les quals la cultura pot contribuir a construir ecosistemes sostenibles a escala planetària. La sostenibilitat cultural s'ha de basar, també, en el suport i el reconeixement extern i, entre d'altres, en l'existència de polítiques que reconeguin el seu valor i es comprometin amb la seva continuïtat.

Hi ha in comptables vies per tal que els projectes culturals amb vocació transformadora contribueixin a construir ecosistemes sostenibles. Podem esmentar, per exemple, les següents:

- El desenvolupament de projectes culturals que afavoreixin el reconeixement del patrimoni natural, per exemple, mitjançant les seves connexions amb el patrimoni cultural material i immaterial (coneixements tradicionals, col·leccions etnològiques, tradicions orals, etc.) o l'aprofitament dels espais naturals com a escenari d'activitats culturals, tot garantint-ne la conservació o la regeneració.
- El foment d'exploracions artístiques, i processos educatius i de participació ciutadana que se'n derivin, al voltant de temàtiques relacionades amb l'emergència climàtica, el desenvolupament de noves formes de vida més sostenibles, la valoració de la natura, etc. En aquest àmbit es poden plantejar, per exemple, projectes artístics participatius que contribueixin a la conscienciació sobre l'emergència climàtica i permetin imaginar alternatives, laboratoris de ciència ciutadana amb elements creatius o que es facin des dels equipaments culturals, etc.
- La incorporació de criteris relacionats amb la reducció de l'empremta ecològica en la tasca quotidiana dels projectes i els agents culturals: ús de materials sostenibles, reciclatge, compra de proximitat, aposta per la mobilitat sostenible (transport públic, desplaçaments a peu, vehicles compartits...), etc.

- El desenvolupament de col·laboracions amb agents d'àmbits educatius, mediambientals, socials, de la salut o de la cooperació i el desenvolupament internacional que vulguin afavorir formes de vida basades en el benestar individual i col·lectiu, en el marc d'unes relacions més equilibrades amb el planeta i en l'àmbit internacional. Els agents culturals poden fer aportacions pròpies i significatives a aquests processos, subratllant els aspectes relacionats amb la creativitat, la diversitat, el patrimoni o el coneixement.
- L'atenció a les formes més fràgils i amenaçades de l'ecosistema cultural (expressions minoritàries, elements patrimonials valuosos però en risc de desaparició, artistes i professionals de la cultura en situació de precarietat, etc.) i l'adopció de mesures per tal de garantir-ne la continuïtat.
- La resta de valors Mutare que estructurin aquest llibre: impulsar persones, despertar emocions, alliberar coneixement i promoure el diàleg són altres vies amb les quals els projectes culturals transformadors poden contribuir al compromís de la construcció d'ecosistemes sostenibles.

El teu projecte: crea ecosistema?

Dona sentit a la dimensió transformadora de la cultura des de la generació de xarxes i marcs d'aliança?

- El projecte promou la creació de teixit associatiu en la comunitat concreta en la qual es desenvolupa el projecte?
- El projecte genera aliances i col·laboracions per assolir els objectius que es planteja?
- El projecte preveu un procés d'identificació d'agents que estan treballant o mostren un interès compartit per donar resposta al repte que es vol entomar?

Es desenvolupa des del disseny i aplicació de metodologies de planificació, seguiment i avaluació rigoroses?

- El projecte avalua periòdicament l'impacte social, econòmic i mediambiental generat de manera sistematitzada?
- El projecte té un pla d'acció per al seu desenvolupament definit prèviament?
- El projecte es desenvolupa i es fa seguiment d'acord amb la planificació duta a terme?

El teu projecte: crea ecosistema?

Aposta per un model de desenvolupament sostenible, alineat amb l'Agenda 2030?

- En el disseny i execució del projecte, es pensa realment en termes de contribució al desenvolupament social, econòmic, mediambiental i cultural de l'entorn?
- El projecte s'ha plantejat com fa seu el relat de la sostenibilitat, adaptat a la seva realitat concreta?
- El projecte ha analitzat els objectius que ens proposa l'Agenda 2030 per veure quins són els que tenen més sentit en l'entorn en què es desenvoluparà?

Innova en l'ús i captació de recursos per garantir la sostenibilitat?

- El projecte genera recursos des de la prestació de serveis a altres organitzacions i projectes (serveis educatius, culturals, mediació social...)?
- El projecte disposa de marcs de col·laboració institucionals clars i objectius?
- El projecte ha aconseguit consolidar una comunitat de persones implicada (voluntàries, sòcies, padrins, mecenes...)?

Es basa en els principis de l'economia circular?

- El projecte fa servir un model de producció i de consum que implica compartir, llogar, reutilitzar, reparar, renovar i reciclar recursos, materials i productes existents totes les vegades que sigui possible de forma que el cicle de vida s'allargui?
- El projecte preserva i conserva el patrimoni cultural existent, tant material com immaterial, en lloc de crear constantment nous productes culturals?
- El projecte aprofita les tecnologies digitals per ampliar l'accés als recursos culturals?